

TRANSPLANTACJA

Ministerstwo
Sprawiedliwości

KATOWICE
dla odmiany

Spis treści

Spis treści.....	2
1. Czym jest transplantacja?	3
2. Jakie akty prawne regulują kwestię transplantacji?	3
3. Kto może być dawcą?	5
Pobieranie komórek, tkanek lub narządów ze zwłok ludzkich	5
Pobieranie komórek, tkanek lub narządów od żywych dawców	7
4. Przeszczep od małoletniego żywego dawcy.....	9
5. Przeszczepianie komórek, tkanek lub narządów lub stosowanie u ludzi komórek lub tkanek pochodzących od zwierząt.....	10
6. W jaki sposób zgodzić się na pobranie przeszczepu, a w jaki wyrazić sprzeciw?	10
7. Biorcy.....	12
8. Co przeszczepia się najczęściej?.....	12
9. Czy dane dawców i biorców są jawne?	13
10. Odpłatność	13
O autorze	13
Źródła	14
Stowarzyszenie Na rzecz Poradnictwa Obywatelskiego DOGMA - informacje.....	15

1. Czym jest transplantacja?

Wedle definicji ustalonej przez WHO pojęcie „transplantacja” oznacza „przeniesienie ludzkich komórek, tkanek lub narządów od dawcy do biorcy w celu przywrócenia funkcji organizmu”. **Przez transplantację należy rozumieć metodę leczenia za pomocą wymiany tkanek lub całych organów.** Przeszczepianie narządów jest sposobem leczenia pacjentów z krańcową niewydolnością narządu. Reasumując, przeszczepienie (transplantacja) to postępowanie operacyjne polegające na przeniesieniu tkanki lub narządu w miejsce brakującego narządu, ubytku lub uszkodzenia, prowadzącego do daleko posuniętej niewydolności.

Przeszczepianie narządów jako zabieg medyczny ratujący zdrowie lub życie pacjenta jest rozpowszechnioną praktyką we wszystkich krajach rozwiniętych. Przeszczepy stały się rewolucją w medycynie i wymusiły wprowadzenie regulacji prawnych w przedmiotowym zakresie. Przeszczepy muszą być bowiem zgodne zarówno z wiedzą medyczną, jak i przepisami prawa. **Ogólnopolski Dzień Transplantacji obchodzony jest 26 stycznia**, w rocznicę pierwszego udanego przeszczepu nerki w 1966 r. w Pierwszej Klinice Chirurgicznej Akademii Medycznej w Warszawie. Był to wtedy 621. taki zabieg na świecie.

2. Jakie akty prawne regulują kwestię transplantacji?

Podstawowym aktem prawnym regulującym obecnie zasady transplantacji jest **Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów** (Dz. U. z 2020 r. poz. 2134 z późn. zm.). Obowiązuje ona od 1 stycznia 2006 roku. Jest to uregulowanie kompleksowe i określa w szczególności zasady pobierania, przechowywania i przeszczepiania komórek, w tym komórek

krwiotwórczych szpiku, krwi obwodowej oraz krwi pępowinowej, a także zasady postępowania w zakresie pobierania, przechowywania i przeszczepiania tkanek i narządów pochodzących od żywych dawców oraz ze zwłok.

Ustawa nie reguluje natomiast:

- pobierania, przeszczepiania komórek rozrodczych, gonad, tkanek zarodkowych i płodowych oraz narządów rozrodczych lub ich części;
- pobierania, przechowywania i dystrybucji krwi do celów jej przetaczania, oddzielenia jej składników lub przetworzenia w leki;
- pobierania i autologicznego przeszczepiania lub pobierania i autologicznego zastosowania komórek i tkanek w czasie tej samej procedury chirurgicznej, gdy pobrane komórki i tkanki nie są poddawane przetwarzaniu, testowaniu, sterylizacji lub przechowywaniu.

Problematykę krwi w polskim prawie reguluje ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o publicznej służbie krwi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 318).

Z uwagi na członkostwo Polski w Unii Europejskiej wiążą nas również postanowienia Dyrektywy 2004/23/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie ustalenia norm jakości i bezpiecznego oddawania, pobierania, testowania, przetwarzania, konserwowania, przechowywania i dystrybucji tkanek i komórek ludzkich (Dz. U. UE. L. z 2004 r. Nr 102, str. 48 z późn. zm.).

3. Kto może być dawcą?

Z uwagi na osobę dawcy istnieje podstawowy podział:

- **ex mortuo** - wówczas, gdy transplant pozyskuje się ze zwłok,
- **ex vivo** - gdy dawcą przeszczepu jest żywy człowiek.

W praktyce znakomitą większość przeszczepów wykonuje się od zmarłych.

Pobieranie komórek, tkanek lub narządów ze zwłok ludzkich

Komórki, tkanki i narządy mogą być pobierane ze zwłok ludzkich po stwierdzeniu zgonu w celach diagnostycznych, leczniczych, naukowych i dydaktycznych. Komórki, tkanki lub narządy ze zwłok ludzkich mogą być pobierane również w czasie sekcji zwłok.

W myśl aktualnych przepisów, dla celów związanych z transplantologią **stwierdzenie zgonu następuje w wyniku ustalenia, że doszło do trwałego nieodwracalnego ustania czynności mózgu (śmierci mózgu) lub do nieodwracalnego zatrzymania krążenia** poprzedzającego pobranie narządów.

Trwałe nieodwracalne ustanie czynności mózgu (śmierć mózgu) lub nieodwracalne zatrzymanie krążenia poprzedzające pobranie narządów, stwierdza jednomyślnie dwóch lekarzy specjalistów posiadających II stopień specjalizacji lub tytuł specjalisty.

Trwale nieodwracalne ustanie czynności mózgu (śmierć mózgu) stwierdzają:

- specjalista w dziedzinie anestezjologii i intensywnej terapii lub neonatologii,
- specjalista w dziedzinie neurologii, neurologii dziecięcej lub neurochirurgii.

Nieodwracalne zatrzymanie krążenia poprzedzające pobranie narządów stwierdzają:

- specjalista w dziedzinie anestezjologii i intensywnej terapii lub neonatologii,
- specjalista w dziedzinie medycyny ratunkowej, chorób wewnętrznych, kardiologii, kardiologii dziecięcej lub pediatrii.

Procedura stwierdzenia zgonu w wyniku śmierci mózgu lub nieodwracalnego zatrzymania krążenia jest określona bardzo szczegółowo w przepisach prawa. Powodem takiego stanu rzeczy jest **maksymalna dbałość o to, aby nie dochodziło w tym względzie do pomyłek czy nadużyć**. Warto wspomnieć, iż lekarze specjaliści stwierdzający śmierć mózgu lub nieodwracalne zatrzymanie krążenia nie mogą następnie prowadzić czynności bezpośrednio związanych z procedurą przeszczepiania.

Zawsze trzeba mieć na względzie, iż **wartość życia każdego człowieka jest jednakowa** i nie ma możliwości, aby poświęcić życie jednego człowieka (potencjalnego dawcy) na rzecz innego (potencjalnego biorcy) – niezależnie od tego, który z nich ma większe szanse przeżycia ze względu na stan zdrowia.

Artykuł 11 ustawy transplantacyjnej stanowi, iż lekarz pobierający ze zwłok ludzkich komórki, tkanki lub narządy jest obowiązany zapewnić nadanie zwłokom należytego wyglądu. Przez określenie „należyty wygląd” należy rozumieć przywrócenie wyglądu zbliżonego do tego, który miał zmarły przed śmiercią. Bez wątplenia lekarz powinien wykazać się empatią, taktem oraz zrozumieniem sytuacji członków rodziny i osób bliskich, którym ciało zmarłego zostanie wydane.

Pobieranie komórek, tkanek lub narządów od żywych dawców

Komórki, tkanki lub narządy w celu przeszczepienia lub w celu zastosowania u innej osoby mogą być pobierane od żywego dawcy, przy zachowaniu następujących warunków:

- pobranie następuje **na rzecz krewnego** w linii prostej, rodzeństwa, osoby przysposobionej lub małżonka oraz – za zgodą sądu - **na rzecz innej osoby**, jeżeli uzasadniają to szczególne względy osobiste;
- **zasadność i celowość pobrania i przeszczepienia** komórek, tkanek lub narządów lub zastosowania u ludzi komórek lub tkanek od określonego dawcy ustalają lekarze pobierający i przeszczepiający lub stosujący je u znanego biorcy na podstawie aktualnego stanu wiedzy medycznej;
- **pobranie zostało poprzedzone niezbędnymi badaniami lekarskimi** ustalającymi, czy ryzyko zabiegu nie wykracza poza przewidywane granice dopuszczalne dla tego rodzaju zabiegów i nie upośledzi w istotny sposób stanu zdrowia dawcy;
- **kobieta ciężarna może być kandydatem na dawcę jedynie komórek i tkanek**; ryzyko określa się w tym przypadku również

dla mającego się urodzić dziecka przy udziale lekarza ginekologa-położnika i neonatologa.

Pobranie komórek, tkanek lub narządu od żywego dawcy na rzecz osoby niebędącej krewnym w linii prostej, rodzeństwem, osobą przysposobioną lub małżonkiem, wymaga zgody sądu rejonowego. Zasada ta nie dotyczy pobrania szpiku i innych regenerujących się komórek lub tkanek.

W stosunku do standardowych procedur medycznych **zastrzone zostały także zasady dotyczące informowania pacjenta i wyrażenia zgody na zabieg:**

- kandydat na dawcę zostaje przed wyrażeniem zgody **szczegółowo, pisemnie poinformowany** o rodzaju zabiegu, ryzyku związanym z tym zabiegiem i o dających się przewidzieć następstwach dla jego stanu zdrowia w przyszłości przez lekarza wykonującego zabieg oraz przez innego lekarza niebiorącego bezpośredniego udziału w zabiegu;
- kandydat na dawcę ma **pełną zdolność do czynności prawnych i wyraził dobrowolnie przed lekarzem pisemną zgodę** na pobranie komórek, tkanek lub narządów w celu ich przeszczepienia lub komórek lub tkanek w celu ich zastosowania u znanego biorcy;
- kandydat na dawcę został przed wyrażeniem zgody **uprzedzony o skutkach dla biorcy wynikających z wycofania zgody** na pobranie komórek, tkanek lub narządów, związanych z ostatnią fazą przygotowania biorcy do dokonania ich przeszczepienia lub zastosowania u ludzi;

- kandydat na biorcę został **poinformowany o ryzyku związanym z zabiegiem** pobrania komórek, tkanek lub narządu oraz o możliwych następstwach pobrania dla stanu zdrowia dawcy, a także wyraził zgodę na przyjęcie komórek, tkanek lub narządu od tego dawcy.

Powyższe zasady zostały złagodzone w odniesieniu do pobrania szpiku lub innych regenerujących się komórek lub tkanek. Pobranie może nastąpić na rzecz jakiegokolwiek osoby (nie ma wymogu pokrewieństwa).

4. Przeszczep od małoletniego żywego dawcy

Wyjątkowo, w przypadku, gdy zachodzi bezpośrednio niebezpieczeństwo utraty życia, a niebezpieczeństwa takiego nie można uniknąć w inny sposób niż przez dokonanie przeszczepu szpiku lub komórek krwiotwórczych krwi obwodowej, dawcą na rzecz rodzeństwa może być również małoletni, jeżeli nie spowoduje to dającego się przewidzieć upośledzenia sprawności organizmu dawcy.

Podkreślenia wymaga, iż **biorcą przeszczepu od dawcy małoletniego może być wyłącznie jego rodzeństwo (brat lub siostra)**. Od tej regulacji nie ma odstępstw – przykładowo małoletni rodzic nie może być dawcą dla swojego dziecka.

W przypadku, gdy dawcą szpiku jest małoletni powyżej lat trzynastu, wymagana jest także jego zgoda.

5. Przeszczepianie komórek, tkanek lub narządów lub stosowanie u ludzi komórek lub tkanek pochodzących od zwierząt

---

W celach leczniczych dopuszcza się przeszczepianie komórek, tkanek lub narządów lub stosowanie u ludzi komórek lub tkanek pochodzących od zwierząt. **Procedura wymaga uzyskania pozytywnej opinii Krajowej Rady Transplantacyjnej oraz zgody komisji bioetycznej.** W przypadku przeszczepów odzwierzęcych stosuje się przepisy dotyczące eksperymentów medycznych. Przepisy regulujące eksperyment medyczny znajdują się w Ustawie z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2022 r. poz. 1731 z późn. zm.).

6. W jaki sposób zgodzić się na pobranie przeszczepu, a w jaki wyrazić sprzeciw?

W prawie polskim pobranie przeszczepu ze zwłok doznaje ograniczeń pod względem celu, sposobu oraz poszanowania woli zmarłego wyrażonej za życia. Poprzez wole zmarłego należy rozumieć sprzeciw wyrażony za życia. Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy transplantacyjnej: **„Pobrania komórek, tkanek lub narządów ze zwłok ludzkich w celu ich przeszczepienia lub pobrania komórek lub tkanek w celu ich zastosowania u ludzi można dokonać, jeżeli osoba zmarła nie wyraziła za życia sprzeciwu”**

W przypadku małoletniego lub innej osoby, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, sprzeciw może wyrazić za ich życia przedstawiciel ustawowy. Ważne jest podkreślenie, iż przepis przewiduje możliwość decydowania przez przedstawiciela ustawowego (zazwyczaj rodzica) tylko dopóki dziecko żyje. Brak jest podstaw do wyrażania sprzeciwu po śmierci dziecka. Prawo wyrażenia sprzeciwu przysługuje również małoletniemu

powyżej lat 16. Jeśli jest kilku uprawnionych do sprzeciwu wobec postępowania ze zwłokami jednej osoby (np. przedstawiciel ustawy i małoletni, który ukończył 16 lat), to wystarczy jeden sprzeciw dla jego skuteczności.

W jakiej formie można wyrazić sprzeciw?

Sprzeciw wyraża się w formie:

- 1) **wpisu** w Centralnym Rejestrze Sprzeciwów na pobranie komórek, tkanek i narządów ze zwłok ludzkich;
- 2) **oświadczenia pisemnego** zaopatrzonego we własnoręczny podpis;
- 3) **oświadczenia ustnego** złożonego w obecności co najmniej dwóch świadków, pisemnie przez nich potwierdzonego.

Sprzeciw do Centralnego Rejestru Sprzeciwów należy zgłosić osobiście lub listownie na formularzu, który można otrzymać w zakładach opieki zdrowotnej lub na stronie internetowej www.poltransplant.org.pl. Sprzeciw może być w każdej chwili odwołany.

Obowiązkiem lekarza jest sprawdzenie, czy zmarły skorzystał z prawa do sprzeciwu. Wyżej wymienione sposoby sprzeciwu tworzą katalog zamknięty – oznacza to, że inne formy sprzeciwu nie są skuteczne. Przykładowo oznaczenie sprzeciwu w aplikacji dot. zdrowia w telefonie komórkowym nie jest skuteczną formą wyrażenia sprzeciwu i nie jest wiążące dla lekarza.

W świetle obowiązujących w Polsce przepisów do pobrania przeszczepu nie ma znaczenia stanowisko osób bliskich zmarłemu. Przepisy nie nakładają na lekarzy nawet obowiązku informowania

rodziny. Jednakże w praktyce lekarze rozmawiają z bliskimi w celu ustalenia, czy zmarły nie złożył oświadczenia o swoim sprzeciwie w obecności co najmniej dwóch świadków. Pytanie nie powinno natomiast dotyczyć poglądu rodziny lub przypuszczeń bliskich co do woli zmarłego. W praktyce jednak często lekarze uwzględniają wolę rodziny zmarłego.

Jeżeli chcemy być potencjalnym dawcą przeszczepu teoretycznie wystarczające jest nie złożenie sprzeciwu. Można jednak podjąć dodatkowe kroki, aby nasza wola była dla otoczenia znana. Przede wszystkim należy porozmawiać ze swoimi bliskimi i przekazać im swoje stanowisko w sprawie. Można też nosić przy sobie oświadczenie o chęci bycia dawcą.

7. Biorcy

Potencjalnego biorcę zakwalifikowanego do przeszczepienia szpiku, komórek lub narządów zgłasza się na krajową listę osób oczekujących na przeszczepienie. Wyboru potencjalnego biorcy dokonuje się na podstawie kryteriów medycznych określonych w przepisach, w szczególności wg. pilności przeszczepu. Wpis na listę oczekujących na przeszczepienie, prowadzonej przez Centrum Organizacyjno-Koordynacyjne do Spraw Transplantacji „Poltransplant” jest warunkiem skorzystania z transplantacji.

8. Co przeszczepia się najczęściej?

Pełne statystyki dotyczące liczby przeszczepów prowadzi „Poltransplant”. Najczęściej przeszczepiane narządy od zmarłych dawców to: nerki, wątroba, serce, płuco, trzustka. Narządy podlegające transplantacji od żywych dawców to nerka lub części wątroby. Przeszczepia się również tkanki oka (rogówka), komórki krwiotwórcze.

9. Czy dane dawców i biorców są jawne?

Dane osobowe dotyczące potencjalnego dawcy, dawcy, potencjalnego biorcy i biorcy są objęte tajemnicą i podlegają ochronie przewidzianej w przepisach o tajemnicy zawodowej i służbowej oraz w przepisach dotyczących dokumentacji medycznej prowadzonej przez podmioty lecznicze. Ujawnia się natomiast dane osobowe o dawcy i o biorcy odpowiednio tym osobom, jeżeli narząd ma być pobrany od żywego dawcy.

10. Odpłatność

Ustawa transplantacyjna stanowi, że za pobrane od dawcy komórki, tkanki lub narządy nie można żądać ani przyjmować zapłaty, innej korzyści majątkowej lub korzyści osobistej. Przyjmuje się, iż istnieje natomiast możliwość zwrotu utraconych dochodów czy kosztów związanych z pobraniem.

O autorze

Aleksandra Puchowicz–Pilorz – radca prawny, doradca obywatelski. Ze Stowarzyszeniem na Rzecz Poradnictwa Obywatelskiego Dogma związana od 2019 roku. Specjalizuje się w sprawach z zakresu prawa cywilnego oraz prawa medycznego.

Źródła

Podczas opracowywania niniejszego poradnika korzystano z następujących źródeł:

- Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2134 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1731 z późn. zm.);
- Dyrektywa 2004/23/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie ustalenia norm jakości i bezpiecznego oddawania, pobierania, testowania, przetwarzania, konserwowania, przechowywania i dystrybucji tkanek i komórek ludzkich (Dz. U. UE. L. z 2004 r. Nr 102, str. 48 z późn. zm.);
- J. Haberko [w:] I. Uhrynowska-Tyszkiewicz, J. Haberko, Ustawa o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. Komentarz, Warszawa 2014;
- <http://www.poltransplant.org.pl> ;
- L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska, System Prawa Medycznego, Szczególne Świadczenia Zdrowotne, Tom 2, Warszawa 2018;
- E. Guzik-Makaruk, Transplantacja Organów, Tkanek i Komórek w Ujęciu Prawnym i Kryminologicznym, Białystok 2008;
- K. Mularski, Problematyka przeszczepu od małoletniego żywego dawcy, PiP 2013, nr 7.

Stowarzyszenie Na rzecz Poradnictwa Obywatelskiego DOGMA - informacje

---

Potrzebujesz pomocy prawnej?

Masz pytania, wątpliwości?

Obawiasz się o swoje prawa?

Umów się na bezpłatną poradę z doradcą Stowarzyszenia "DOGMA" i dowiedz się, jak w pełni korzystać ze swoich praw! Nie zwlekaj!

Popraw swoją sytuację! Nie wstydź się zwrócić o pomoc! Dzięki bezpłatnym poradom prawnym i obywatelskim Twoja sytuacja może jedynie ulec poprawie.

Zadzwoń i zapisz się na darmową poradę prawną!

Wykaz punktów z aktualnymi numerami telefonów do zapisów można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.dogma.org.pl>

Dodatkowe informacje można uzyskać również pod numerem infolinii:
79 88 69 599.

Zachęcamy do śledzenia naszego profilu na Facebooku oraz kanału YouTube.

PUNKTY NIEODPŁATNEJ POMOCY PRAWNEJ PROWADZONE PRZEZ STOWARZYSZENIE "DOGMA"

- **Terenowy Punkt Pomocy Społecznej nr 3 MOPS**
ul. Oblatów 24
- **Terenowy Punkt Pomocy Społecznej nr 5 MOPS**
ul. Dębowa 16c
- **Terenowy Punkt Pomocy Społecznej nr 2 MOPS**
ul. Warszawska 42

Porady są udzielane od poniedziałku do piątku od 16.00 do 20.00

PUNKTY NIEODPŁATNEGO PORADNICTWA OBYWATELSKIEGO PROWADZONE PRZEZ STOWARZYSZENIE "DOGMA"

- **Terenowy Punkt Pomocy Społecznej nr 9 MOPS**
ul. Krakowska 138
- **Terenowy Punkt Pomocy Społecznej nr 8 MOPS**
ul. Łętowskiego 6a
- **Zespół ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej MOPS**
ul. Wojewódzka 23

Porady są udzielane od poniedziałku do piątku od 16.00 do 20.00

PUNKTY NIEODPŁATNEJ POMOCY PRAWNEJ I MEDIACJI

Miejska Izba Wyrzeźwień w Katowicach

ul. Macieja 10

Poniedziałek - piątek 16.00 - 20.00

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Katowicach

ul. Andrzeja 10

Poniedziałek - piątek 15.00 - 19.00

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Katowicach

ul. Świdnicka 35a

Poniedziałek - piątek 16.00 - 20.00

Miejski Dom Kultury w Katowicach ul. Hallera 28

Poniedziałek - piątek 11.00 - 15.00

Miejski Dom Kultury w Katowicach ul. Markiefki 44a

Poniedziałek - piątek 9.00 - 13.00

Ministerstwo
Sprawiedliwości

KATOWICE
dla odmiany